

İŞ DENETİMİ

Mehmet Tekelioğlu¹

1. GİRİŞ

Her yıl yayımlanan istatistiklerde yüksek sayıda iş kazaları gözlemlenir. Bunun dışında ölçümlenemeyen ama yüksek sayıda olduğu düşünülen meslek hastalıklarıyla da karşı karşıyayız. İş kazaları ve meslek hastalıklarıyla, işçi sağlığı ve iş güvenliği (İSİG) kapsamı içerisinde önleyici çalışmalar yürütmek bir mühendislik görevi olarak düşünülebilir. Bu görevin, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu kapsamında, işyerindeki teknik elemanlar, iş güvenliği uzmanları ve işyeri hekimleri eliyle yürütülmesi beklenmektedir.

Çalışma yaşamının içerisinde bulunan teknik elemanlar, çalışma ilişkilerinde buldukları konumları gereği, teknik iş denetmenleriyle (müfettişlerle) karşılaşmışlardır ya da karşılaşma olasılığı yüksektir.

Yazımızda iş denetiminin yasal dayanakları, sahada karşılaşılan iş denetmenlerinin devlet içerisindeki konumu ve onların bir işyerinde neleri kayıt altına aldığı hakkında bilgi paylaşılması amaçlanmıştır. Son bölümde de saha paydaşlarından beklenti ve önerilere yer verilmiştir.

2. İSİG YASA VE YÖNETMELİKLERİ

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı, dayanağını uluslararası bir

sözleşmeden (5690 Sayılı Kanunla onanan Sanayi ve Ticarete İş Teftişi hakkındaki 81 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi) alan ülkemizdeki tek denetleme (teftiş) birimidir.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığın görev alanına giren çalışmalar ve işlemlerle ilgili denetleme, inceleme ve soruşturmaları yürütmek, gerekli önlemleri almak veya aldırma görevi Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı'na verilmiştir.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 91. Maddesindeki Devletin Yetkisi adlı başlıkta; "Devlet, çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasını izler, denetler ve teftiş eder. Bu ödev Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı ihtiyaca yetecek sayı ve özellikte teftiş ve denetlemeye yetkili iş müfettişlerince yapılır." denilmektedir.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 24. Maddesinde de "Bu Kanun hükümlerinin uygulanmasının izlenmesi ve teftişi, iş sağlığı ve güvenliği yönünden teftiş yapmaya yetkili Bakanlık iş müfettişlerince yapılır." denilmektedir. İş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin denetleme görevi teknik iş denetmenlerine verilmektedir.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı doğrudan Bakana bağlı olarak çalışmalarını yürütmektedir. Bakanlıkta; İş Sağlığı

¹ Dr., Maden Yüksek Mühendisi, İş Sağlığı ve Güvenliği Müfettişleri Derneği Başkan V. - tekelioglum@gmail.com

ğı ve Güvenliği Teftişi, İşin Yürütümü Teftişi, İdari Teftiş, Hukuk İşleri ve İdari ve Mali İşler olmak üzere 5 Başkan yardımcılığı kadrosu bulunmaktadır. İş Müfettişleri kadroları Rehberlik ve Teftiş Başkanlığında olmakla birlikte Adana, Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir Grup Başkanlıklarında görevlendirmelerle, çalışma yaşamının denetimi görevlerini sürdürmektedirler.

3. DENETLEME ÇALIşMALARI

Denetleme çalışmaları řu bölümleri kapsar:

3.1 İdari Teftiş

3.2 İşin Yürütümü: 370 İş Baş Müfettişi, İş Müfettişi ve Yetkili Yardımcısı ile aşağıda belirtilen konularda denetimler yapılmaktadır:

- Çalışma koşulları
- Çalışma ve dinlenme süreleri
- Ödeme sistemleri ve ücretler
- Çocukların ve gençlerin çalıştırılması
- Kadınların çalıştırılması

3.3 İş Sağlığı ve Güvenliği: 557 Baş Müfettişi, İş Müfettişi ve Yetkili Yardımcısı ile aşağıda belirtilen konularda denetimler yapılmaktadır:

- Fiziksel,
- Kimyasal,
- Biyolojik,
- Ergonomik,
- Psikososyal

İş denetmenleri içerisinde 18 Doktora ve 223 Yüksek Lisans eğitimine sahip iş denetmeni vardır.

Çalışma koşullarına ve çalışma ortamına ilişkin tüm yasal hükümlerin uygulanmasıyla ilgili olarak devlet adına araştırma, inceleme, soruşturma ve denetlemeyi de kapsayan çalışmalara ek olarak yasalarda belirtilen diğer eylemler de yürütölmektedir.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı'nın yıllık genel çalışma planı, programlı teftişler ve incelemeler ve program dışı denetimlerden oluşmaktadır. Programlı denetimlerin içeriğinin hazırlanması Kasım ve Aralık aylarında tamamlanmakta ve ilgili bakan onayı sonrası, izleyen yıl içerisinde uygulamaya konulmaktadır. Yine hazırlanan

ve onaylanan denetim programları ile denetimlerin nasıl yürütöleceği ve çerçevesinin ne olacağını içeren ana kurallar belirlenmektedir. Denetim kuralları, denetlenenlerin hak ve yükümlölüklerini de içerdiğinden, taraflarca bilinip özenle uygulanmalıdır.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı'nın yıllık genel çalışma planında, programlı denetimler yıl yıl değişiklik göstermekle birlikte aşağıda belirtilen 12 sektörde yoğunlaşmaktadır. Denetim programları hazırlanırken kaza istatistiklerine göre kötü ve sayıca büyük işyerleri öncelenirken, toplum tarafından oluşan beklentiler de göz önüne alınmaktadır.

Bu kapsamda, 2009 yılından bu yana önleyici ve risk esaslı yaklaşımla işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden, en fazla iş kazasının olduğu kamu/özel sektör ve alanlar başta olmak üzere, belirlenen sektör ve alanlarda programlı denetimler uygulanmakta, yalnız küçük ve orta ölçekli işyerlerinde değil, büyük ölçekli işyerlerinde de işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden kapsamlı denetimler gerçekteştirilmektedir.

4. PROGRAMLI DENETİMİN YAYGIN OLDUğu ALANLAR

Denetimin daha çok yapıldığı alanları şöyle sıralayabiliriz:

- Yapı İşyerleri,
- Metal Sektörü,
- Maden İşyerleri,
- Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi Kapsamındaki (SEVESO) alanlar,
- Elektrik Dağıtım şirketleri,
- Gemi Yapımı Sektörü,
- Geri Dönüşüm Sektörü,
- Gıda Sektörü,
- Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri Üretim Sektörü,
- Kimyasal Madde Bulunduran İşyerleri,
- Mobilya ve Ağaç Ürünleri Sektörü,
- Tekstil Ürünlerinin Üretildiği İşyerleri.

Programlı ya da program dışı denetimlerde iş denetmenlerince saptanan eksiklikler ve/veya yasalara aykırılıklar nedeniyle denetime ara verilmesi (denetim sırasında işveren/vekiline bu seçeneği isteyip istemediği sorulma-

lıdır) veya iki aşamalı denetim planı yapılabilir. Ancak ilk aşama ya da ikinci aşama sonrası düzenlenen tutanakların bir rapora bağlanması sonucunda, eğer yakın hayati tehlike varsa idari önlem (işyerindeki bir makina ya da donanımın mühürlenmesi, işyerinin bir kısmında ya da tamamında işin durdurulması) uygulanacağı gibi, diğer eksik konular için yasanın ilgili maddesinde belirtilen idari para cezaları da uygulanabilmektedir. İş müfettişi tarafından saptanan eksik ve kusurlar daha önceden de saptanıp raporlanmışsa yasada belirtilen şekline bağlı kalınarak artırılmış idari para cezaları uygulanmaktadır.

5. İŞ DENETİMLERİNİN İŞ KAZALARINI VE MESLEK HASTALIKLARINI ÖNLEMEDEKİ YERİ

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Rehberlik ve Tefiş Başkanlığı'nın işyerlerinin denetimi ile ilgili yürüttüğü yöntem ve ana öğeler, kanunla belirlenen bir kamu görevi olup, niteliği ve ana amacı diğer tüm kamu görevlerinde olduğu gibi, yol gösterici ve caydırıcı olmaktadır.

Bu kapsamda Anayasa'ya uygun olarak, kaynakların elverdiği ölçüde, çalışma hayatının gereksinimleri ve öncelikleri göz önüne alınarak belirlenen ilkeler çerçevesinde oluşturulan denetim programları kapsamında işyerleri denetlenerek, işyerindeki uygulamaların, çalışma ortam ve koşullarının yasa ve yönetmeliklere uygunluğu incelenmekte, aykırılıklar var ise nasıl giderileceği konusunda rehberlik edilmekte, denetim sırasında giderilebilecek olanların giderilmesi sağlanmakta, uyarılmasına karşın belirtilen aykırılığı gidermeyen işyerleri hakkında yine kanunla belirlenen yaptırımlar uygulanmaktadır.

Bu bakımdan, işyerlerinin denetimi şeklindeki kamu görevi, işverenlerin yasa ve yönetmeliklere uygun davranma ve iş kazalarının önlenmesi için gereken her türlü önlem alma konusundaki sorumluluklarını üstlenmeyi içermediği gibi, denetimden sonra işyerinde bir daha kaza olmayacağı şeklinde peşin sonuçlar da üretmediğinden, iş kazaları ile denetim arasında nedensellik (illiyet) bağı kurulması uygun değildir.

Denetim görsün veya görmesin, her iş kazası kesinlikle o işyerinde ya işverenin gereken önlemleri almaması ya da alınan önlemlere ve uyarılara işçilerin uymaması nedeniyle oluşur. Bu nedenle kanun koyucu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunuyla, işyerinin tehlikelerine

karşı işçisinin sağlık ve güvenliğini korumak için gereken her türlü önlemi almaktan, araç ve gereci noksansız bulandırmaktan işvereni sorumlu tutmuştur.

Bu çerçevede işverenler; mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesini de kapsayacak şekilde her türlü önlemin alınması, düzenlemelerin yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik önlemlerinin değişen şartlara uygun duruma getirilmesi ve var olan durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapmakla, işyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını izlemekle, denetlemekle ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlamakla, risk değerlendirmesi yapmakla veya yaptırmakla, çalışana görev verirken sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne almakla, yeterli bilgi ve izin verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler.

Bu konuda işverenler kendi çalıştıracağı iş güvenliği uzmanlarından yararlanabileceği gibi, özel sektörde bu amaçla kurulan ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden de hizmet alabilmektedir.

Bu nedenle, işveren sorumluluğunun kamu görevi ve kamu görevlisine yükletilmesi uygun değildir.

Dünya üzerinde de işyerlerinin tamamını denetleyebilen bir iş/işyeri denetim uygulaması bulunmamakta olup iş kazalarından kamu görevinin ve kamu görevlisinin sorumlu tutulması uygun değildir. Her işyerinde işverenin önlem almaması ya da alınan önleme işçilerin uymaması yüzünden her an iş kazası meydana gelme olasılığı bulunmasına karşın, kamu görevi yapan denetmenlerin her işyerini her an denetlenebilmesi söz konusu olamaz.

6. İŞ DENETLEME TUTANAĞI

İş sağlığı ve güvenliği denetimi yapan bir iş denetmeninin yazacağı rapor öncesi düzenlediği tutanakta, aşağıda belirtilen konular mutlaka bulunmaktadır.

TUTANAK

- 00/00/0000 tarihlerinde yapılan denetim sonucu işyerinde saptanan genel konular:
- 00/00/0000 tarihlerinde yapılan denetim sonucu işyerinde saptanan eksik konular:

- C. 00/00/0000 tarihlerinde yapılan denetim sonucu işyerinde saptanan hayati tehlikeye ilişkin eksik konular:
- 6.1** 00/00/0000 tarihlerinde yapılan denetim sonucu işyerinde saptanan genel konular için örnek:
- Denetim tarihinde işyerinde 0 kadın ve 0 erkek olmak üzere toplam 00 çalışan bulunmaktadır. İşyerinde genç çalışan, çırak veya stajyer çalıştırılmamaktadır.
  - İşyeri İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğine göre ..... işinin yapılması nedeniyle Çok Tehlikeli sınıfta değerlendirilmiştir.
  - Denetim tarihinde işyerinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında kayıt dışı çalışan saptanmamıştır.
  - Denetim tarihinde işyerinde 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu kapsamında yabancı çalışan vardır/yoktur.
  - İşyerinde, çocuk işçi çalışmadığı saptanmış ve eşitlik ilkesi hükümlerine aykırı bir durum kaydedilmemiştir.
  - İşyeri, korumalı işyeri kapsamında değildir.
  - İşyeri için 00/00/0000 tarihli işveren/vekili, iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi, çalışan temsilcisi ve destek elemanları tarafından imzalanmış, ekte verilen xx sayfalık "Risk Değerlendirmesi" hazırlanmıştır.
  - İşyeri için 00/00/0000 tarihli işveren vekili, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı tarafından imzalanmış, ekte verilen xx sayfa "Acil Durum Eylem Planı" hazırlanmıştır.
  - İşyerinde, İGU-0000 no'lu A sınıfı sertifika sahibi, ... mezunu XXXXXXXXXXXXXXXX 00/00/0000 tarihli sözleşme ile iş güvenliği uzmanı olarak, İH-0000 sertifika numaralı XXXXXXXXXXXXXXXX 00/00/0000 tarihli sözleşme ile işyeri hekimi olarak ve DSP-0000 no'lu sertifika sahibi, XXXXXXXXXXXXXXXX 00/00/0000 tarihli sözleşme ile diğer sağlık personeli olarak görevlendirilmiştir.
  - İşyerinde XXXXXXXXXXXXXXXX (T.C.: 00000000000) çalışan temsilcisi olarak 00/00/0000 tarihinde atanmıştır.
  - İşyerinde arama, kurtarma ve tahliye ekibi için XXXXXXXXXXXXXXXX (T.C.: 00000000000) destek elemanı olarak 00/00/0000 tarihinde atanmıştır.
  - İşyeri çalışan sayısı nedeniyle iş sağlığı ve güvenliği kurulu kurmak zorunda değildir./toplantısı en son 00/00/0000 tarihinde yapılmıştır.
  - İşyerine ait ..... Noterliğince (..... Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü) tarafından onaylanmış 00/00/0000 tarihli iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin saptamalar ve öneri defteri vardır.
    - 00/00/0000 tarihlerinde yapılan denetim sonucu işyerinde saptanan eksik konular için örnek:
  - Elektrik tesisatının periyodik denetimi en son 00/00/0000 tarihinde yapılmış ve uygunluk belgesi düzenlenmiştir.
  - Elektrikle çalışan makinaların/paratonerin gövde güvenlik topraklamalarının periyodik denetimi en son 00/00/0000 tarihinde yapılmış ve uygunluk belgesi düzenlenmiştir. (Ekipnet No: K00000)
  - İşyerindeki kaldırma araçlarının periyodik denetimi en son 00/00/0000 tarihinde yapılmış ve uygunluk belgesi düzenlenmiştir.
  - Seyyar yangın söndürücülerin/yangın tesisatının/sisteminin periyodik denetimleri en son 00/00/0000 tarihinde yapılmıştır.
  - İşyerinde yangını da kapsayan acil durum uygulaması en son 00/00/0000 tarihinde yapılmıştır
  - Basınçlı kapların periyodik denetimi en son 00/00/0000 tarihinde yapılmıştır.
  - İşyerindeki tüm iş makinalarının periyodik denetimi (torna, matkap, loder...)00/00/0000 tarihinde yapılmıştır.
  - İlkyardımcı belgesi olan çalışanların belgesi vardır.
  - Çalışanların xx yılı içerisinde işe giriş/periyodik denetimleri yapıldığına ilişkin raporları (Kanundaki ekine uygun olması) vardır.
  - Çalışanlara xx yılı 16 saat iş sağlığı ve güvenliği eğitimi düzenlendiğine dair belgeler bulunmaktadır.
  - Çalışma ortamının dış hava koşullarının etkisine açık olup/olmadığı belirtilecektir.
  - Ortam ve kişisel tehlikelerle karşılaşmalara karşı öl-

çümler ve alınan önlemler belirtilecektir.

- Kimyasallar için bilgi güvenlik formu alınmış ve yayınlanmıştır.
- KKD Teslim belgesi hazırlanmış ve kullandırılmaları düzenli olarak yapılmıştır.

6.2 00/00/0000 tarihlerinde yapılan denetim sonucu işyerinde saptanan Hayati Tehlikeye ilişkin eksik konular yukarıdakilere benzer şekilde yazılacaktır.

6.3 İşyerinde 00/00/0000 tarihlerinde yapılan ikinci aşama denetim sırasında saptanan eksik konulardan giderilenler yukarıdakilere benzer şekilde yazılacaktır.

6.4 İş Denetimi Yaklaşımındaki Değişiklikler

Daha etkin ve kalıcı iyileştirmeler yapılması, aşağıdaki değerler dizisi değişikliklerinin iş sağlığı ve güvenliğinin merkezine yerleştirilmesiyle mümkündür.

İş Denetimi, yıllar içerisinde birçok değişime uğramıştır. Eskiden iş güvenliği uzmanlarının sorumluluğu sayılan iş denetimi, bugün iş güvenliği uzmanlarının desteğini alan işveren ve yöneticilerin sorumluluğu olarak görülmektedir. Yasalarda ayrıntılı değişiklikler yapılmış, koruma amaçlarını tanımlayan genel yaklaşıma geçilmiştir. Eskiden sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı yaratmak için yasalara uygunluk yeterliyken günümüzde ise yasalara uygunluk için işverenin önleyici önlemler alması (sürekli gelişme süreci için risk değerlendirmesi) gerekmektedir. İş Sağlığı Güvenliğinin firmalara yüksek parasal yükler getirdiği yanlış inancı değişmiş, İş Sağlığı Güvenliğinin öneminin anlaşılmasının ek parasal yüklerle yol açtığı kabul edilmiştir. Bu değerler dizisi değişiklikleri denetimin merkezine yerleştirilerek, daha etkin ve kalıcı iyileştirmeler yapılması hedeflenmiştir.

Özetle;

Eskiden;

- Kapsamlı yasalar
- Sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı yaratmak için yasalara uygunluk yeterlidir.
- İSİG iş güvenliği uzmanlarının sorunudur.
- İSİG yüksek parasal yüklerle yol açar.

Şimdi;

- Koruma amaçlarını tanımlayan genel yasalar
- Yasalara uygunluk için işverenin önleyici önlemler alması (sürekli gelişme süreci için risk değerlendirmesi) gerekir.
- İSİG işveren ve yöneticilerin sorunudur. İş güvenliği uzmanları yalnız yardımcı olabilir.
- İSİG'in önemini kavrayamak, kabul etmemek veya uygulamamak ek parasal yüklerle yol açar.

7. SONUÇ

Etkin denetim, risk değerlendirmesini odak noktası yapmalıdır. Politikası ve stratejisi; ulusal düzeyde, uzun vadeli ve kolay değiştirilemeyecek olmalı ve açık, net ve ölçülebilir hedefler çerçevesinde yapılmalıdır. Denetim sonuçları kamuoyuyla paylaşılmalı ve desteği beklenmelidir.

Çok denetim ziyaretinin iyi ve güvenli işyeri anlamına geldiği yanılgısına düşülmemelidir, denetimin etkinliği, sorunların ne oranda çözüldüğü ile ölçülmelidir.

Sağlıklı ve güvenli işyerlerinin kurulumu tek başına iş deneticilerinin görevi değildir. Tüm bu yaklaşımların odağında etkin önlemler için sektörel uzmanlık, ekip çalışması, güvenlik kültürünün erken yaşta oluşturulması (temel eğitim), mesleki ya da sendikal örgütlenmenin desteklenmesi (aynı ortamda bulunan tarafların güçlendirilmesi), sosyal tarafların katılımının sağlanması, iş denetiminde eksiklikler saptanmasına dayalı denetimden işçi sağlığı ve iş güvenliği yönetim sisteminin işyerlerinde hayata geçirilmesi amaçlı denetime geçilmesi, nitelikli işçi ve mühendis yetiştirilmesi için gerekli eğitim ve öğretim çabalarının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

6331 sayılı Kanun ve bu Kanuna dayalı çıkartılan Yönetmeliklerde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili genel çerçeve çizilmiştir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda ayrıntılara yer verilmeyen bu yasal zorunlulukların daha başarılı uygulanması ve çalışanların geleceğinin güven altına alınması için yönerge ve kılavuzların hazırlanması, toplumdaki rol modellerinin yasaya uymasının sağlanması ve iş güvenliği için daha fazla istek ve arzu sağlanması gerekmektedir. ◀◀